

**HAKAS TÜRKÇESİNDE ARAPÇA VE FARŞÇA ALINTI
KELİMELER – II****IN THE KHAKAS TURKISH, ARABIC AND PERSIAN LOAN
(BORROWED) WORDS – II**

Mehmet KARA*

Özet:

2001 yılında yazdığımız Hakas Türkçesinde Arapça ve Farsça Alıntı Kelimeler adlı yazımızda Hakasçada kullanılan, elli civarında Arapça ve Farsça alıntı kelime tespit edebilmiştik. Daha sonraki çalışmalarda ve doktora tezini yaparken eski kelimelere ilaveten Hakas Türkçesinde kırk bir Arapça ve Farsça alıntı kelime daha tespit ederek bu kelimelerin fonetik ve semantik olarak değerlendirmesini yaptık.

Anahtar Kelimeler: Hakas, Hakasça, Alıntı Kelimeler, Arapça ve Farsça.

Abstract: From the article namely “In The Khakas Turkish, Arabic and Persian Loan (Borrowed) Words” that we wrote in the year 2001. We managed to find around 50 words taken from Arabic and Persian that are used in Khakas Turkish. When we were doing our doctorate thesis and several studies, we came up with other loan words. While finding other 41 loan words in Khakas Turkish from Arabic and Persian, we studied these words phonetically and semantically.

Key words: Khakas, Khakas Turkish, Loan (Borrowed) Words, Arabic and Persian.

GİRİŞ

Bir halkın geçmişini ve tarihi serüvenini gün yüzüne çıkarmak için o halkın dilinin söz varlığını araştırmak ve o dildeki yabancı kelimelerin sayısını tespit ederek bu kelimelerin hangi dönemde ve dile nasıl girdiğini incelemek gerekir. Çünkü dil, kültür ve tarih ilişkisi çok güçlüdür. Bir milletin söz varlığındaki sanatsal, dinî, kültürel, ticari, vb. türden kelimeler ve bu kelimelerin ne kadarının alıntı veya kendine ait olduğu çok önemlidir. Bu kelimelere bakarak bir yandan milletin geçmişteki ve şu andaki eğitim, kültürel ve gelişmişlik düzeyi hakkında fikir edinirken bir yandan da o

---

* Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü – Ankara
mehkara@gazi.edu.tr

milletin geçmişte hangi milletlerle sıkı ilişkiler içinde olduğu hakkında fikir edinebiliriz. Biz de Türk dünyasının en uzak halklarından biri olan Hakasların dillerinde ne kadar Arapça ve Farsça kelime olduğunu araştırmaya çalıştık.

Daha önce de bu konuyla ilgili bir yazımız vardı, bu yazımızın daha iyi anlaşılabilmesi için önceki makalemizin bazı bölümlerini tekrar yazarak Hakas Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin ünlüler ve ünsüzler açısından ne gibi fonetik ve semantik değişikliğe uğradığını göstermeye çalıştık. Hakas Türkçesindeki Arapça ve Farsça kelimelerin listesini verirken yeni tespit ettiğimiz kelimeleri siyah renkle yazdık ve emin olmadığımız üç dört kelimenin başına da yıldız işareti koyduk.

Gülden Sağol'un (1997, s. 145-148) da buna benzer bir çalışması vardır. Sağol bu çalışmasında Hakas Türkçesinde Arapça kökenli kırk sekiz adet özel isim tespit etmiş ve bu özel isimleri ünlüler ve ünsüzler açısından incelemiştir. Gülden Sağol'un tespit ettiği özel isimleri bizim tespit ettiğimiz Arapça kelimelerin altına eğik yazıyla ekledik.

1. ÜNLÜLER AÇISINDAN

1.1. Türkiye Türkçesine Arapça ve Farsçadan giren birçok kelimedede “a” ve “e” ünlüsü bir arada bulunarak kalınlık-incelik uyumunun dışında kalmıştır. Ancak Hakas Türkçesinde bu kelimelerin kalınlık-incelik uyumuna büyük bir çoğunlukla uyduğu görülür:

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça- Farsça
abanat	emanet	emânet
amal	amel	‘amel
bahça	bahçe	bâğçe
duşman	düşman	duşmân
habar	haber	haber
halva	helva	helvâ
hazna, hazına	hazine	hazine
ilaçın	laçın	lâçin
izep	hesap	hisâb
kıymat/hıymat	kıymet	kıymet
musulman	müslüman	müslim-müslüman
naşatır	nişadır	nişâdûr
pağıt	vakit	vakt
salam	selam	selâm
sarapçı	serap	serâb
*sırat	ziyaret	ziyâret
şaydan	şeytan	şeytân
tarhın	tarih	târîh

1.2. *ta'rif, divan* ve *halife* kelimeleri Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Hakas Türkçesinde de kalınlık-incelik uyumunun dışında kalmıştır. Hakas T.: *tarif, divan, halif*

1.3. Arapça ve Farsçada kalınlık-incelik uyumuna uymayan ancak hem Hakas Türkçesinde hem de Türkiye Türkçesinde kalınlık-incelik uyumuna girmiş olan Arapça ve Farsça kelimeler vardır:

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
kügürt	kükürt	gûgird
halıp	kalıp	kâlib
kender	kantar	kintâr
kiden	keten	kettân
*saray	saray	serây
*sırah	çıra	çerâğ

1.4. Arapçada ve Farsçada kalın ünlülü olan bazı kelimeler, Hakas Türkçesine ince ünlülü olarak girmiştir.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
kender	kantar	kintâr
şert, çert	şart	şart
terek	kavak	dıraht

1.5. Arapçada ve Farsçada ince ünlülü olan bazı kelimeler, Hakas Türkçesine kalın ünlülü olarak girmiştir.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
saar	şehir	şehr
şam	mum	şem
hamza	hemze	hemze
tağdır	defter	defter
hıymat	kıymet	kıymet

1.6. Arapça ve Farsçada da kalınlık-incelik uyumuna uyan bazı kelimeler Hakas Türkçesine hiçbir ünlü değişikliği olmadan girmiştir. Bu kelimelerin büyük ünlü uyumuna uyması hakas Türkçesine girişi kolaylaştırmıştır.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
abıs	papaz	hâfız
añmar	ambar	anbar
Arap	Arap	‘Arab
arağa	rakı	‘arak
bazar, mazar, pazar	pazar	bazar
çardah	çardak	çârtâk (Frs. çâr + Arp. tâk)
çaydan	çaydanlık	çaydân
duşman	düşman	duşmân
halha	halka	halka

haram	haram	harâm
hayran	hayran	hayrân
huda, huday	hüda, allah	hudâ, hudây
karavan	kervan	kârbân
papu, papucah	pabuç	pâpûş
pars, mars	pars	pârs
piyel	fincan	piyel
purhan	burhan	burhân
şakal	çakal	şagâl
tabah	tabak	tabak
tambur	tambur	tanbûr
turup	turp	turb, turub

1.7. Farsça ilk hecesinde “u” ünlüsü bulunan bazı kelimelerin “u” ünlüsü, Hakas Türkçesine “o” olarak girmiştir. u > o

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
molat	çelik	pûlâd
post	post	pust

1.8. Hakas Türkçesinde, genelde alıntı kelimelerde ünlü türemesi olurken bir alıntı kelime orta hece ünlüsünün düştüğü görülür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
hazna	hazine	hazine

1.9. Hakas Türkçesinde, genel olarak alıntı kelimelerin hem başında hem de orta hecesinde ünlü türemesinin olduğu görülür. Bu durum Hakas Türkçesinin veya genel Türkçenin telaffuz olarak ortaklığını ve sağlamlığını gösterir.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
ağıl	akıl	‘akl
halh	halk	halk
ılaçın	laçın	lâçin
karavan	kervan	kârbân
kibir	kibir	kibr
musulman	müslüman	müslim, müslüman
oraza	oruç	rûze
pağıt	vakit	vakt
puruhan, purhan	burhan	burhân
saar	şehir	şehr
turup	turp	turb, turub

1.10. Hakas Türkçesinde, Arapça kelimelerdeki ayın /ε/ sesi bazen düşer ve uzunluklar kısalmır.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
ağıl	akıl	‘akl
akt	akit, sözleşme	‘akd
amal	amel	‘amel
Arap	Arap	‘Arab
tarif	tarif	ta’rif

2. ÜNSÜZLER AÇISINDAN

2.1. b, p, n > m değişmesi:

Arapça ve Farsça, kelime başı ve ortasındaki /b-, p-, -n-/ sesleri Hakas Türkçesinde /m-, -m-/ ye dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
añmar	ambar	anbar
molat	çelik	pulād
mars, pars	pars	pars
tambur	tambur	tanbûr

2.2. b > p değişmesi:

Arapça ve Farsçadaki bazı kelime başı ve sonundaki /b-, -b/ sesi Hakas Türkçesinde /p-, -p-, -p/ ye dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
Arap	Arap	‘Arab
pazar, mazar	pazar	bazâr
halıp	kalıp	gâlib
izep	hesap	hisâb
paa	paha	beha
pars, mars	pars	pars
purhan	burhan	burhân
sirop	şurup	şurûb
turup	turp	turb, turub

2.3. d > t değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin kelime başında, ortasında ve sonundaki /d-, -d-, d-/ ler Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /-t, t-, -t-/ ye dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
akt	akit	akd
kügürt	kükürt	gûgird
molat	çelik	pulād
naşatır	nişadır	nişadır
tağdır	defter	defter
tari, taar	barut	daru
terek	kavak	dıraht

2.4. t > d değişmesi:

Arapça kelimelerin kelime ortasındaki /-t-/ler Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /-d-/ ye dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
çardah	çardak	çârtâk (Frs. çâr + Arp. tâk)
kender	kantar	kintâr
kiden	keten	kettân
saydan	şeytan	şeytan
tağdır	defter	defter

2.5. k > h değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin başındaki ve sonundaki /k-, -k/ lar Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /-h-, h-, -h/ ya dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
çardah	çardak	çârtâk (Far. çâr + Ar. tâk)
hağas	kağıt	kâğaz
halha	halka	halka
halıh	halk	halk
hıymat	kıymet	kîymet
huzuh	ceviz	koz
tabah	tabak	tabak

2.6. g > h, k değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin başında, ortasında ve sonundaki /-g, -g-, -g/ lar Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /-h-, -h-, -h ve k-, -k-/ ya dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
bahça	bahçe	bâğçe
halıp	kalıp	gâlib
kügürt	kükürt	gûgird
sırah	çıra	çerâğ
şakal	çakal	şagâl

2.7. k > ğ değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin ortasındaki ve sonundaki /-k-, -k/ lar Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /-ğ-/ ya dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
ağıl	akıl	akl
arağa	rakı	‘arak
pağıt	vakit	vakt

2.8. ş > s, ç değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin başındaki /ş-/ ler Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /s-, ç-/ seslerine dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
çaban	çoban	şobân
çert, sirt, şert	şart, yemin	şart
saar	şehir	şehr
saydan	şeytan	şeytan
sirop	şurup	şurûb

2.9. z > s değişmesi:

Arapça ve Farsça kelimelerin başındaki ve sonundaki /z-, -z/ ler Hakas Türkçesinde, bazı kelimelerde /s-, -s/ sesine dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
abıs	papaz	hâfız
*sırat	ziyaret	ziyâret
sas	saz, bataklık	sâz

2.10. f > b, p değişmesi:

Arapça *hafız* ve *kefen* kelimesinin ortasındaki /-f-/ sesi Hakas Türkçesinde /-b-/ sesine; *Fars* kelimesinin başındaki /f-/ sesi de Hakas Türkçesinde /p-/ sesine dönmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
abıs	papaz	hâfız
kiben	kefen	kefen
Pars	Fars	Fars

2.11. h > ø

Arapça ve Farsça bazı kelimelerin kelime ortasında ve başındaki /-h-, h-/ sesi, Hakas Türkçesinde düşmüştür.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
abıs	papaz	hâfız
izep-I	hesap	hisâb
paa	paha	beha
saar	şehir	şehr

2.12. Arapça ve Farsça bazı kelimeler, hiçbir ünsüz değişikliğine uğramadan Hakas Türkçesine girmiştir.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
habar	haber	haber
kibir	kibir	kibr
piyel	fıncan	piyel
ters	ters	ters

2.13. Arapça *sa'at* kelimesi Hakas Türkçesine, ayın sesini “g” sesine dönüştürerek girmiştir. Bu kullanımın benzer şekli, Ankara’da yer ismi olarak kullanılan *Etimesgut* kelimesinde de görülmektedir.

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça-Farsça
sagat	saat	sa’at

2.14. Arapça *vebal* kelimesi, Hakas Türkçesine *obal* şeklinde girmiştir. Günah, ceza, bela anlamlarına gelen *obal* kelimesi bu şekliyle, Ege ve Akdeniz bölgesindeki ağızlarda da yaygın olarak kullanılmaktadır. *vebal* kelimesinin *obal* şekline dönüşüp hem Hakas Türklerinde hem de Ege ve Akdeniz bölgesindeki ağızlarında ses ve anlam birliği göstermesi dikkat çekicidir.

Hakas T.: *vebal* > *vabal* > *vobal* > *obal*

2.15. Farsça *kerban* kelimesi b>v değişikliğine, ünlü türemesine ve büyük ünlü uyumuna uğrayarak *karavan* şeklinde Hakas Türkçesine girmiştir.

Hakas Türkçesindeki Arapça ve Farsça Alıntı Kelimelerin Listesi

Arapça Alıntı Kelimeler

Hakas T.	Türkiye T.	Arapça
abanat	emanet	emânet
abis	papaz	hâfız
agıl	akıl	‘akl
akt	akit, sözleşme	‘akd
amal	amel, iş	‘amel
araga	rakı	‘arak
aar+ı-n- “utan-, çekin-”	ar: utanma	‘âr
Arap	Arap	‘Arab
çert, şert, sirt	şart, yemin	şart
habar	haber	haber
halha	halka	halka
halp	kalıp	kâlib
halıh	halk	halk
halif	halife	halife
halva	helva	helvâ
hamza	hemze	hemze
haram “istememe, nefret”	haram	haram “yasak”
hat, kat	hat	hatt
hayran “şirin, zavallı”	hayran	hayrân
hazna, kazna	hazine	hazîne
hıymat “saygın, değerli”	kıymet	kîymet
kender	kantar	kintâr
izep-I “hesap, akıl, düşünce, sayı”	hesap	hisâb

kiben	kefen	kefen
kibir “gelenek; huy”	kibir	kibr
kibirliĝ “alımlı, heybetli”	kibirli	kibr
kiden	keten	kettân
mal	mal	mâl
musulman	Müslüman	müslim, müslüman
obal	vebal (aĝz. obal)	vabâl
paĝıt “dakika”	vakit	vakt
purhan, puruhan “tanrı, kutsal insan, melek, Budist rahip”	burhan	burhân
sagat	saat	sâ’at
salam	selam	selâm
saydan	şeytan	şeytân
* sırat “mezarlık”	ziyaret	ziyâret
sirop	şurup	şurûb
sunduh	sandık	sandûk
taam “tat, lezzet”	taam, aş, yemek	ta’âm
tabah	tabak	tabak
taĝdır	defter	defter
tarhun	tarih	târîh
tarif	tarif	ta’rif
tambur	tambur	tanbûr
tas pas “kel kafa, saçı yok”	tas baş, kel	tâs
* taz “tas, kap”	tas, su kabı	tâs (Arp.>Rus.>Hak.)
<i>Abıs (E)</i>	<i>Hafız</i>	<i>ḥāfiẓ</i>
<i>Alampira (K)</i>	<i>alem-pira</i>	<i>Arp. âlam (alem)+-Frs. pirâ (süsleyen)</i>
<i>Amin/Aminek (K)</i>	<i>Emin</i>	<i>Amîn</i>
<i>Amir (K)</i>	<i>Amir</i>	<i>Âmir</i>
<i>Amo/Amoçah (K)</i>	<i>baba</i>	<i>abû</i>
<i>Asın/Asınday (E-K)</i>	<i>Hasan</i>	<i>Ḥasan</i>
<i>Aydar/Aydarah/Aydarhan (E)</i>	<i>Haydar</i>	<i>Ḥaydar</i>
<i>Ayirhan (E)</i>	<i>merhametli han</i>	<i>hayyir (merhametli)+ Trk. han</i>
<i>Azan (E)</i>	<i>ezan</i>	<i>azân</i>
<i>Azıl/Azılbay (E)</i>	<i>asil</i>	<i>asîl</i>
<i>Azın/Azınça/Azıntay (K)</i>	<i>Hasan</i>	<i>Ḥasan</i>
<i>Hazınaçı (E)</i>	<i>hazinedar</i>	<i>hazina</i>
<i>Hurban/Hurbanah (E)</i>	<i>kurban</i>	<i>ḳurbân</i>
<i>Iris/Irispay (E)</i>	<i>rızık</i>	<i>rızḳ</i>

<i>Kadır/Kadırban (E)</i>	<i>Kadir</i>	<i>ķādir</i>
<i>Kalip (E)</i>	<i>halife</i>	<i>halif</i>
<i>Kamal (E)</i>	<i>Kemal</i>	<i>kamāl</i>
<i>Kamat (E)</i>	<i>kamet, şekil, boy</i>	<i>ķāmat</i>
<i>Karim (E)</i>	<i>Kerim</i>	<i>karim</i>
<i>Kazan/Kazança (E)</i>	<i>Hasan</i>	<i>Ĥasan</i>
<i>Kiben/Kibençe (K)</i>	<i>kefen</i>	<i>kafan</i>
<i>Mamat (E)</i>	<i>Muhammet</i>	<i>Muhammad</i>
<i>Mamun (E)</i>	<i>korunmuş, emniyetli</i>	<i>ma'mun</i>
<i>Mansur (E)</i>	<i>Mansur</i>	<i>manşūr</i>
<i>Masat (E)</i>	<i>Maksat</i>	<i>maķşad</i>
<i>Muras (E)</i>	<i>miras</i>	<i>miraş</i>
<i>Nabışhan (E)</i>	<i>değerli, liyakatlı</i>	<i>nafis (değerli, hoş) + Trk. han</i>
<i>Nabıy (E)</i>	<i>Nebi</i>	<i>nabiyy</i>
<i>Sabir (E)</i>	<i>sabır</i>	<i>şabir</i>
<i>Sarip (E)</i>	<i>Zarif</i>	<i>zarif</i>
<i>Satik (E)</i>	<i>Sadık</i>	<i>sadık</i>
<i>Sayıt (E)</i>	<i>Seyit</i>	<i>sayyid</i>
<i>Sayora (E)</i>	<i>seyyare</i>	<i>sayyara</i>
<i>Soltan (E)</i>	<i>Sultan</i>	<i>Sultān</i>
<i>Tağır (E)</i>	<i>Tahir</i>	<i>tāhir</i>

Farsça Alıntı Kelimeler

Hakas T.	Türkiye T.	Farsça
añmar	ambar	anbâr
bahça	bahçe	bâğçe
bazar, mazar, pazar	pazar	bazâr
çaan	can	cân
çaban	çoban	çûbân
çar, şar	çark, daire	çarh
çarça “geçici çadır”	çardak	çâr
çardah “çatının altı”	çardak	çârtâk (Frs. çâr + Arp. tâk)
çaydan “geniş dipli kase”	çaydanlık	çaydân (Çin. çay + Frs. dân)
divan “kanepe”	divan “kanepe, sedir”	divan “sedir”
duşman	düşman	duşmân
hağas	kağıt	kâğiz
ilaçın “doğan, şahin”	laçın	lâçin

huda, huday	hüda, allah, tanrı	hudâ, hudây
karavan	kervan	kârbân
huzuh	ceviz	goz, gavz
kügürt	kükürt	gügird
molat	çelik	pûlâd
naşatır	nişadır	nişâdûr
oraza	oruç	rûze
paa	paha	bâhâ
papu~papucah	pabuç	pâpûş
pars, mars	pars	pârs
Pars(ı)	Fars(i), İranlı, Tacik	Fars
piyel	çay fincanı	piyel
post	post	pust “deri, cilt, kabuk”
saar	şehir	şehr
*saray “ahır” anlam değişmesi	saray	serây
sarapçı “güneş gözlüğü, şapka siperliği”	serap	serâb
*sırah	çıra	çerâğ
şakal	çakal	şagâl
şam	mum	şem
taarcıh “küçük torba”	dağarcık, torba	tagâr
tarı, taar	barut	dârû “ilaç, toz, duman”
terek	kavak	dıraht
ters “zıt, düşman”	ters	ters “korkmak”
turup “beyaz turp”	turp	turb, turub

3. SONUÇ

- Hakas Türkçesine giren Arapça ve Farsça alıntı kelimelerin fonetik bakımından çok değişmemesi bu kelimelerin yakın bir zamanda dile girdiğini göstermektedir.

- Hakaslar bu alıntı kelimeleri Türkçenin ses yapısına ve söyleyiş şekline uydurmuşlardır. Örneğin alıntı kelimelerin birçoğu Hakasçada kalınlık-incelik uyumuna uygun bir şekilde kullanılmakta veya söyleyişte de sa’at>sağat olarak, kibr>kibir şeklinde kullanılmaktadır. Kısacası Hakas Türkçesi Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki büyük ünlü uyumu kuralı Türkiye Türkçesine göre çok daha sağlamdır.

- Hakaslar, kendi dillerine kalınlık-incelik uyumu olan Arapça ve Farsça kelimeleri, hiçbir ünlü değişikliği yapmadan almışlardır.

- Bu kelimelerin bir kısmı Moğolca ve Rusça üzerinden bir kısmı da ticaret yapan Müslüman Tatarlar tarafından olmak üzere iki şekilde Hakas Türkçesine taşınmıştır. Çünkü dikkat edildiğinde bu kelimelerin bir kısmı

dinî içerikli büyük bir kısmı da ticari işlerde kullanılabilir türden kelimelerdir.

Kelimelerin bir kısmı Moğolca ve Rusça üzerinden Hakas Türkçesine girmiştir. Çünkü bu kelimelerin birçoğu Moğolca ve Rusça da bulunmaktadır.

Arp./Frs. > Moğolca > Hakasça: Arp. arak “şarap” > Moğ. arağa > Hak. arağa, Frs. daru “barut” > Mog. tarı > Hak. tarı

Arp./Frs. > Rusça > Hakasça: Frs. anbar > Rus. ambar > Hak. añmar, Arp. hazine > Rus. kazna > Hak. hazna ≈ kazna.

Kelimelerin bir kısmı da Tatarlar aracılığıyla Hakas Türkçesine girmiştir: Tatarlar çok önceleri ticari amaçlarla Sibirya’ya gitmişler ve orada bu alıntı kelimeleri bırakmışlardır.

• Hakas Türkçesine giren Arapça ve Farsça kelime sayısı, Hakasçadaki Moğolca kelime sayısı ile kıyaslanamayacak kadar azdır. Bunun başlıca sebepleri olarak Hakasların gerek coğrafi konumları gerekse de inanışları, kültürleri, yaşam şekilleri ve yazı dillerinin sonradan oluşması gibi sebepleri gösterebiliriz.

Kısaltmalar

Trk.	Türkçe
Hak.	Hakasça
Arp.	Arapça
Frs.	Farsça
Rus.	Rusça
Moğ.	Moğolca
Çin.	Çince
ağz.	Diyalekt
E.	Erkek
K.	Kız

Not: Hakas Türkçesinde kalın olan /ğ/ sesi, transkripsiyon karşılığı olarak /ġ/ sesi ile gösterilmiştir.

KAYNAKLAR

- Anjigonova, O. P., Subrakova, O. V., & Topoyeva, L. S. (1989). *Russko-Xakasskiy Razgovornik*. Abakan.
- Arıkoğlu, E. (2005). *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Baskakov, N. A. & Grekul, A. İ. (1953). *İnkijekova Hakassko-Russkiy Slovar*.

- Moskova.
- Baskakov, N. A. (1975). *Grammatika Xakasskogo Yazıka*. İzdetelstvo Nauka Glavnaya Redaktsiya Vostochnoy Literaturı. Moskva.
- Bazılhan, B. (1984). *Mongol Kazak Tol, Ulaanbaatar Ölgıy*.
- Butanaev, V. Y. (1999). *Xakassko-Russkiy İstoriko-Etnografiçeskiy Slovar*. Abakan.
- Butanaev, V. Y. *Hooray Attarı Hakasskie Liçnie İmena*. Hakasiya.
- Davlatov, B. T. (2006). *Huban Arıĝ*. Ankara: Türksöy Yayınları:29.
- Dakuki, İ. vd. (1981). *Türkçe-Farsça Sözlük (C. I-IV)*. Baghdad: The Times Press Rashid St. Sinak.
- Direnkova, N. P. (1948). *Grammatika Xakasskogo Yazıka, Fonetika i Morfogiya*. Abakan.
- Kara, M. (2001). Hakas Türkçesinde Arapça ve Farsça Alıntı Kelimeler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (11), 105.
- Kara, M. (2005). *Hakas Türkçesinde İsim*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2013). *Hakas Türkçesinde Fiil*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Katanov, N. F. (1963). *Xakasskiy Folklor*. Abakan.
- Mustafayev, E. M. E. ve Şerbinin, V. G. (1996). *Rusça-Türkçe Sözlük (C. I), Türkçe-Rusça Sözlük (C. II)*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Ölmez, M. (1996). Hakaslar ve Hakasça, *Çağdaş Türk Dili*, (96), 51-56.
- Özkan, F. (1998). *Altın Arıĝ Destanı*. Ankara: Bilig Yayınları.
- Pataçokova, D. F. (1962). *Hakas Tili*. Abakan.
- Pataçokova, D. F. (1988). *Hakas Tilinin Orfografiyazı, Orfografiya Söztigi*. Abakan.
- (1992). *Hakasskaya Dialektologia*. Abakan.
- (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- (1976). *Lingvistika Terminlerinin Orıs-Xakas Söstitigi*. Abakan.
- (1972). *Rusça-Türkçe Sözlük*. Moskva.
- Sağol, G. (1997). Hakas Türkçesindeki Arapça Özel İsimler. (E. Gürsoy-Naskali, hzl.) *Sibirya Araştırmaları* içinde (145-148). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Salehpur, C. *Farsça-Türkçe Genel Sözlüğü*. Tebriz: Lale Yayınları.
- Sarı, M. *Türkish English Arabic Persian Sözlük*. İstanbul: Gonca Yayınları.
- Şahin, E. (2007). *Altın Çüs (Giriş-Metin-Aktarma-Dizin)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Şükün, Z. (1996). *Gencinei Güftar Ferhengi Ziya Farsça-Türkçe Lügat (C. I-III)*. İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Tannagaşeva, Kurpeşko, N. N. ve Akalın, H. Ş. (1995). *Şor Sözlüğü*. Adana: Türkoloji Araştırmaları.
- Tekin, T. ve Ölmez, M. (1995). *Türk Dilleri (Les Langues Turques)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tekin, T. ve Ölmez, M. (1999). *Türk Dillerine Giriş*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Troyakob, P. A. (1990). *Xakas Çonunun Kip-Çooxtarı*. Ağban.